

Monikulttuurisen hoitotyön kulmakivet

Opas hoitotyön ammattilaisille

Karoliina Reijonen

Saatesanat

Opas on laadittu hoitotyön ammattilaisille, jotka työskentelevät toisista kulttuureista tulevien potilaiden kanssa. Oppaan tarkoituksena on helpottaa kahden kulttuurin välistä kohtaamista ja tuoda tietoutta monikulttuurisesta hoitotyöstä ja sen tärkeistä osa-alueista. Oppaaseen on myös koottu kolme eri kulttuuria ja tuotu esiin asioita, joita on hyvä huomioida kulttuureissa hoitotyön kannalta.

Karoliina Reijonen

Lahden ammattikorkeakoulu 2014

Sisällysluettelo

Monikulttuurinen hoitotyö	1
Toisesta kulttuurista tulevan potilaan kohtaaminen	2
Transnationaalinen osaaminen.....	3
Transnationaalisen osaamisen alueet	4
Individualistinen ja kollektiivinen kulttuuri.....	7
Romanipotilas terveydenhuollon asiakkaana	8
Romanipotilaan kohtaaminen	9
Romanipotilaan hoitotyössä huomioitavia asioita	11
Muslimit terveydenhuollon asiakkaana	13
Muslimipotilaan kohtaaminen.....	14
Muslimipotilaan hoitotyössä huomioitavia asioita.....	15
Venäläiset terveydenhuollon asiakkaana	17
Venäläispotilaan kohtaaminen	18
Venäläispotilaan hoitotyössä huomioitavia asioita	19
Lopuksi	21
Lähteet	22

Monikulttuurinen hoitotyö

♥ Kulttuuri

tarkoittaa pysyvää käyttäytymisen muotoa. Samaan kulttuuriin kuuluvat ihmiset jakavat arvot, uskomukset, normit ja toimintatavat. Kulttuuri toimii pohjana yksilön itsetunnon rakentumiselle. Kulttuurien sisällä voi olla alakulttuureja, jotka voivat erota vahvasti pääkulttuuristaan.

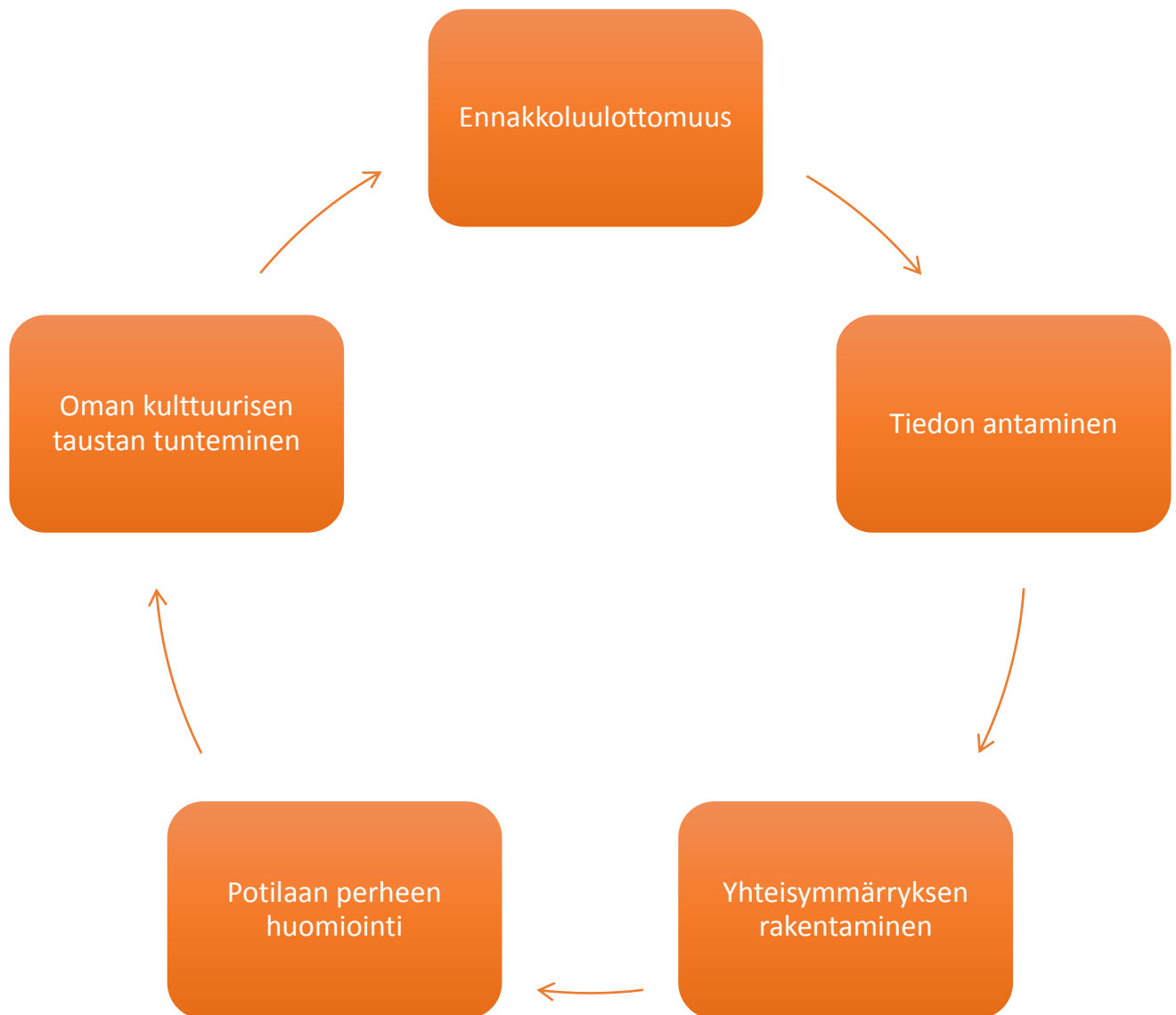
♥ Monikulttuurisuus

on eri ihmisryhmien ja erilaisten ihmisten yhteiseloä, johon kuuluu saman ajan ja tilan jakaminen. Tähän kuuluu myös erilaisuuden hyväksyminen ja arvostaminen. Yhteisesti laaditut toimintatavat ja tasa-arvoisuus kulttuurien välillä ovat osa monikulttuurisuutta.

♥ Monikulttuurinen hoitotyö

on hoitotyötä, jossa ollaan tekemisissä erilaisten kulttuurien kanssa tai hoitoyhteisöön, jossa asiakkaat ja työntekijät erilaisista kulttuureista tai etnisistä ryhmistä. Monikulttuurisessa hoitotyössä tähdätään asiakkaan kulttuuritaustan huomioimiseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Tärkeinä arvoina kanssakäymisessä nähdään *erilaisuuden kunnioitus, tasa-arvoisuus sekä yhdenvertaisuus*

Toisesta kulttuurista tulevan potilaan kohtaaminen

Transnationaalinen osaaminen

- ♥ Transnationaalinen osaaminen antaa valmiudet toimia **kaikista kulttuureista** tulevien potilaiden kanssa.
- ♥ Tärkeinä arvoina nähdään yhteisymmärryksen saavuttaminen hoitajan ja potilaan välillä sekä potilaan kulttuurisen taustan huomiointi.
- ♥ Jaetaan viiteen osaan, jotka sisältävät asiakkaan osallistumisen ja kertomuksen, dialogisen vuorovaikutuksen, keskinäisen tiedonsiirron ja yhteisymmärryksen saavuttamisen.

Näiden asioiden ymmärtäminen osana monikulttuurista hoitotyötä parantaa hoidon laatua ja luo luotettavan hoitosuhteen

Transnationaalisen osaamisen alueet

Analyttinen osaaminen

~ *Kyky hyödyntää ja hankkia tietoa potilaalta*

- ♥ Potilaan taustan ja elämäntilanteen selvittäminen
- ♥ Potilaan rohkaisu avaamaan omia tulkintoja sairauteen ja terveyteen liittyen
- ♥ Haavoittuvuuden huomiointi: sota, vainot, traumakokemukset
- ♥ Uuden kotimaan tekijät: työttömyys, syrjintä, perheen hajoaminen
- ♥ Kulttuurien eriävyyksien tunnistaminen
- ♥ Kattava tiedonkeruu hoidon alkuvaiheessa

Emotionaalinen osaaminen

~ *Kyky empatiaan ja oikeaan havainnointiin*

- ♥ Aito kiinnostus potilaan arvoja ja kulttuurin käytäntöjä kohtaan
- ♥ Asiakkaan terveyteen liittyvien perinteiden ja arvojen kunnioittaminen
- ♥ Luotettavuus
- ♥ Usko omaan kykyyn auttaa

Luova osaaminen

~ kyky innovatiivisuuteen ja asioiden yhdistelemiseen

- ♥ Hoitokäytäntöjen yhdistely
- ♥ Uusien toimintamallien laatiminen yhdessä potilaan kanssa: *esimerkiksi länsimaisen lääketieteen ja toisesta kulttuurista tulevan hoitokäytäntöjen yhdistäminen*

Viestinnällinen osaaminen

~ kyky kommunikointiin ja vuorovaikutukseen

- ♥ Ei kielellisen- viestinnän huomiointi: katsekontakti, hiljaisuus, kosketus, tila ja etäisyys
⇒ *Hoitaja ei kuitenkaan voi tuntea kaikkien kulttuurien käytäntöjä!*
- ♥ Oman toiminnan selittäminen hoitotoimenpiteitä suorittaessa
- ♥ Eri kulttuurien viestimisen yksilöllisyyden huomioiminen
- ♥ Tulkin käyttö
- ♥ Dialoginen vuorovaikutus
- ♥ Turvallisuuden tunteen ylläpitäminen
- ♥ Konfliktitilanteiden välttäminen tai asioiden rakentava selvittäminen
- ♥ Puhetyylin huomiointi: selkeä, avainsanojen toisto, rauhallisuus
- ♥ Kuvien ja eleiden käyttö

Toiminnallinen osaaminen

~kyky toimia transnationaalisesti kokonaisuudessaan

- ♥ Arvostus potilasta kohtaan
- ♥ Ei potilaan kulttuurin yli- tai aliarviointia
- ♥ Perheen ja yhteisön huomiointi
- ♥ Positiivisen vuorovaikutussuhteen ylläpitäminen
- ♥ Tilannetaju ja eri toimintatapojen sovittaminen vaihteleviin tilanteisiin
- ♥ Tarvittaessa potilaan ohjaaminen eteenpäin saamaan apua

Individualistinen ja kollektiivinen kulttuuri

Merkittävintä on ymmärtää, että yhtenä osana kulttuurieroissa on kyse ihmisen suhteesta omaan lähiyhteisöön, perheeseen ja sukuun.

Tällöin kulttuurit voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan:

Individualistinen	Kollektiivinen
yksilökeskeinen	perhekeskeinen
Vastuu teoista yksilöllä itsellään	Yksilön häpeä tuottaa häpeää myös koko perheelle
Perheenä nähdään ydinperhe	Perheenä nähdään sukulaiset useammasta polvesta
Kannustetaan itsenäisyyteen elämässä	Yhteisön etu menee yksilön edelle
USA, Australia, Iso-Britannia, Pohjoismaat, useimmat Länsimaat	Aasian maat, Lähi-idän maat, Afrikan maat, Taiwan, Peru, Costa Rica
Huolehditaan vain itsestään ja lähimmistä perheenjäsenistä ja oletetaan yhteiskunnan pitävän huolta vähempiosaisista	Vähempiosaisien perheenjäsenten hyvinvoinnista huolehditaan ja autetaan tarvittaessa myös taloudellisesti

Romanipotilas terveydenhuollon asiakkaana

- Suomessa 10 000 romania
- Romaneilla on puhtaus- ja häpeäsäännöt, joiden ymmärtäminen helpottaa hoitajan työskentelyä romanipotilaan kanssa.
- Romanit ovat vahvasti kiinni yhteisössään ja perheellä on iso merkitys elämässä
- Romanien yhteisössä vallitsee arvojärjestys, jossa ylimpänä ovat vanhimmat yhteisön jäsenet ja alimpana hedelmällisessä iässä olevat naiset

Romanipotilaan kohtaaminen

Puhtaus- ja häveliäisyys säännöt

Ihmisen keho jaetaan romanien mukaan kahteen osaan: ylä- ja alaosaan. Yläosa on puhdas, alaosa on likainen. Ylävartaloon kosketuksissa ollut esine esimerkiksi tyyny ei saa koskettaa alavartaloa, koska tällöin esine muuttuu likaiseksi. Epäpuhtautta tuottavien asioiden nähdään olevan myös naisen menstuaatio, raskaus ja synnytys. Siksi raskaana oleva nainen salaa raskautensa mahdollisimman pitkälle eikä mene keittiöön kuukauteen synnytyksen jälkeen. Seksuaalisuuteen viittaavia sanoja vältetään ja jopa sanat häät, isä tai äiti nähdään seksuaalisina. Siksi lapset kutsuvat vanhempiaan etunimillä.

Perhe ja yhteisö

Sosiaalisessa rakenteessa yhteisön ylimpänä ovat vanhimmat ja alimpana hedelmällisessä iässä olevat naiset. Vanhempia yhteisön jäseniä kunnioitetaan aina. Kunniasyistä vanhempi ja nuorempi romani on mahdollisuuksien mukaan syytä sijoittaa eri puolille osastoa.

Omaisten vierailut potilaan luona sairaalassa

Romanin joutuessa sairaalaan, hänen luonaan vierailevat useat yhteisön jäsenet. Tämän nähdään olevan kunnianosoitus sairastuneelle ja sairastunutta tai kuolevaa ei koskaan jätetä yksin. Vierailut sairaan romanin luona ovat yhteisölle tärkeitä. Suuren vierailijamäärän vuoksi romanipotilas on järkevä sijoittaa osaston alkupäähän. Toisaalta yhteisön kesken voidaan sopia yhdyshenkilö, joka kertoo potilaan terveydentilasta myös muille omaisille. Omaiset ovat mielellään apuna potilaan perustoimissa kuten syöttämisessä ja siksi omaiset kannattaa nähdä potilaan voimavarana ja kannustaa heitä osallistumaan hoitoon.

Hoitajan tai lääkärin vastaanotolla

Kohtaamiseen on varattava paljon aikaa, koska asiakas saattaa kertoa myös muiden perheenjäsenten terveydestä. Romaninlaiselle voi olla helpompi puhua asioistaan naispuoliselle henkilölle. Jos paikalla on suuren ikäeron omaavia romaneita, potilaan vointiin liittyvistä asioista kannattaa kertoa kahden kesken. Kuitenkin omaisilta ja potilaalta voi selvittää, mitä asioita he haluavat kuulla.

Lääkkeet ja niiden anto

Lääkkeitä annettaessa on hyvä kertoa romanipotilaalle niiden käyttötavasta sekä esimerkiksi korostettava, että kuurit on syötävä loppuun, koska usein lääkkeiden käyttö saattaa jäädä kesken, kun sairauden oireet häviävät. Hoito-ohjeita annettaessa on huomioitava niiden selkeys ja helppolukuisuus.

Hoitotoimenpiteet

Erilaiset hoitotoimenpiteet voivat olla pelottavia romaneille, joten asioista on kerrottava perusteellisesti. Lääketieteen terminologiaa tulee välttää. Vitaalielintoimintojen mittaukset voivat romanikulttuurin mukaan aiheuttaa omaisille hävettäviä mielikuvia, joten ne kannattaa tehdä potilaan kanssa kahden kesken. Omaisia voi pyytää poistumaan eikä tarvitse mainita, mistä mittauksesta on kyse. Myös virtsankeräysspussit ja muut eritepussit on syytä piilottaa omaisten vierailujen ajaksi.

Turvallisuudentunteen säilyttäminen

Potilaan turvallisuudentunnetta voi lisätä, antamalla omaisten tuoda potilaan kotoa liinavaatteet ja yöpuvun. Tämä luo romanien kulttuurin mukaan potilaalle puhtaamman ympäristön ja tunnetta turvallisuudesta.

Romanipotilaan hoitotyössä huomioitavia asioita

Pelko viranomaisia ja laitoksia kohtaan

Romanit kokevat sairaalat pelottaviksi paikoiksi, koska siellä he ovat yleensä ainoita kulttuurinsa edustajia. Sairaalat ovat myös äärimmäisen likaisia romanien puhtausjärjestyksen mukaan. Tämän vuoksi romanit hakeutuvat sairaalaan vasta kun tilanne on mennyt terveyden kannalta todella huonoksi. Romanit myös saattavat lähteä kesken hoidon ilman, että lääkäri on antanut siihen lupaa.

Raskaana olevat romaninaiset

Raskaana olevat naiset ovat romaniyhteisön alimpana ja siksi he eivät voi näyttäytyä vanhempien romanien seurassa. Tällöin raskaana oleva nainen ei voi tulla esimerkiksi äitiysneuvolaan tai osastolle, jos joutuu kulkemaan vanhempien yhteisön edustajien ohi.

Romaniäiti lastensa terveysasioiden hoitajana

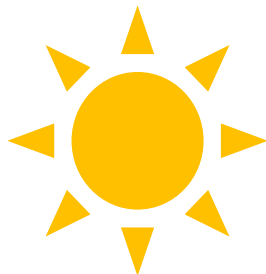
Romaniäiti huolehtii lastensa ja jopa aikuisten lastensa terveyteen ja sosiaalipalveluihin liittyvistä asioista. Äidin kertoessa lapsensa asiaa, lapsi tai nuori ei saa puuttua keskusteluun vaan tämä yleensä välttelee katsekontaktia ja piilottaa kasvonsa. Lapsen näkökulma ja mielipiteet saattavat jäädä piiloon.

Seksuaalisesti hyväksikäytetty lapsi

Romanilapsen joutuessa seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, tapaus tuottaa häpeää koko perheelle. Asiasta puhuminen on myös hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta romaneille, koska se rikkoo niin monia puhtaus- ja häpeäsääntöjä.

**Elämä on
kenties lyhyt,
mutta hymyyn
menee vain
sekunti aikaa**

**Arabialainen
sananelämys**

Muslimit terveydenhuollon asiakkaana

- Suomessa 40 000 muslimia
- Koraani ja Islamin usko vaikuttavat muslimien arjessa
- Miehellä ja naisella on omat roolinsa perheessä
- Paastoaminen ja kielletyt ruoka- aineet vaikuttavat ruokailuihin ja lääkkeiden käyttöön
- Lääkkeiden anto ja hoitotoimenpiteiden suorittaminen on rajoitettua paaston aikana

Muslimipotilaan kohtaaminen

Islamin uskonto ja Koraani

Muslimien suhtautuminen lääketieteeseen ja hoitoihin määräytyy pääsääntöisesti sen mukaan, miten Koraanissa ohjeistetaan. Koraanissa on erilaisia ohjeita ja vastauksia lääketieteeseen. Muslimit ymmärtävät heille tapahtuvat asiat uskonnon kautta ja kokevat jumalan olevan läsnä kaikissa elämän tapahtumissa. Kuitenkin on muslimeita, jotka eivät ole koskaan lukeneet Koraania eivätkä tiedä sen säännöistä. Siksi terveydenhuollon henkilökunnan on tiedettävä, että modernin muslimin suhtautuminen asioihin voi olla täysin erilaista kuin vahvasti uskonnon periaatteissa kiinni olevan.

Kommunikointi

Musliminaisella on oltava saattaja tämän tullessa terveydenhuoltoon. Saattaja voi olla aviomies, veli tai oma lapsi. Kansainvälinen kokemus ja koulutustaso voivat vaikuttaa siihen kuinka tarkasti islamin sääntöjä noudatetaan. Islamin säännöissä toista sukupuolta olevan henkilön kättely on kielletty ja silmiin katsomista pidetään epäkohteliaana. Pitkittänyt katse tai tuijottaminen voidaan taas tulkita seksuaaliseksi mielenkiinnoksi.

Alastomuus

Alastomuutta ei nähdä hyvänä edes samaa sukupuolta olevien henkilöiden kanssa. Molempien sukupuolien kohdalla on hyvä huomioida nais- tai mieslääkäriin mahdollisuus. Myös tulkkien valinnassa on hyvä huomioida potilaan sukupuoli. Naispuolisen muslimin voi olla helpompi puhua naispuoliselle henkilölle ja miehen taas miespuoliselle.

Muslimipotilaan hoitotyössä huomioitavia asioita

Kielletyt ja sallitut ruoka-aineet

Muslimeilla kiellettyjä ruoka-aineita ovat sianliha, veri, alkoholi ja kaikki ruoat joiden päälle ei ole lausuttu jumalan nimeä. Sallittuja ruoka-aineita ovat kala, äyriäiset, maito ja maitotuotteet. Sairaalassa muslimit saattavat valita kasvisruokavalion.

Lääkkeissä käytettävät aineet

Muslimit suosivat lääkkeitä, joiden raaka- aineena on käytetty luonnon tuotteita. Jotkin lääkkeet sisältävät siasta peräisin olevia rasvoja tai alkoholia ja siksi muslimit usein kieltäytyvät käyttämästä näitä lääkkeitä. Muslimipotilaalle onkin hyvä informoida lääkkeiden sisällöstä ja valmistusaineista. Insuliinidiabetesta sairastavat muslimit haluavat usein insuliinin olevan kemiallisesti valmistettua. Muslimit eivät hyväksy lääkkeissä liivatetta ellei se ole käynyt kemiallista käsittelyä. Käsien desinfiointi alkoholilla on sallittua.

Maitosisaruus

Muslimivauvoille ei hyväksytä juotettavaksi toisen äidin luovuttamaa maitoa, jos luovuttaja ei ole tiedossa. Syynä tähän on se, että aikuisena lapset eivät voi mennä keskenään naimisiin, jos ovat saaneet saman luovuttajan maitoa. Lapsista tulee tällöin "maitosisarukset".

Paastoaminen

Ruokailu tapahtuu paaston aikana auringonlaskun jälkeen. Paaston aikana kiellettyjä toimenpiteitä ovat gastroskopia, kolonoskopia, tuseeraus sekä gynekologiset ultraäänitutkimukset, koska niiden aikana käytetään liukastetta. Verikokeita voi paaston aikana ottaa sekä lääkittä potilasta suoneen, lihakseen tai ihon sisään. Nenätipat ovat sallittuja, kunhan tipat eivät valu nieluun saakka. Suun kautta annettavien lääkkeiden ja peräruiskeiden anto on paaston aikana kiellettyä. Potilaan paastoamiseen voivat vaikuttaa lääkäri tai hoitaja, jos potilasta uhkaa hengenvaara. Esimerkiksi hoitajan olisikin tärkeää keskustella paastoavan potilaan kanssa siitä, miksi lääkitys on pidettävä säännöllisenä. Islamin säännöt joustavat hätätapauksissa. Paastopäiviä voi korvata myöhemmin.

Venäläiset terveydenhuollon asiakkaana

- Joka viides maahanmuuttajataustainen Suomessa on kotoisin Venäjältä tai entisen Neuvostoliiton alueelta. Myös venäläisten turismi on lisääntynyt Suomessa
- Kulttuuri on kollektiivinen, mutta siinä on myös individualistisuutta
- Venäjällä vallitsee epäluottamus viranomaisia kohtaan esimerkiksi lääkäreitä kohtaan
- Kansanlääkkeitä käytetään osana terveydenhoitoa

Venäläispotilaan kohtaaminen

Tunteiden ilmaisu ja tapakulttuuri

Venäläiset arvostavat tunteiden aitoa ilmaisua ja ilmaisevat tunteita voimakkaasti. Venäläiset hillitsevät negatiivisia tunteita enemmän läheisten kuin vieraiden ihmisten kanssa.

Tapakulttuuriin kuuluvat teitittely ja ihmisiä puhutellaan yleensä etu- ja isännimellä. Venäläiset eivät kaihda kosketusta ja tervehtiessä kätellään ja vaihdetaan poskisuudelmia. Aikakäsitys on venyvämpi kuin suomalaisessa kulttuurissa.

Perhe

Miehen nähdään olevan päätöksentekijä suurissa asioissa perheessä sekä elättävän perhettään. Nainen huolehtii kodista, lapsista, raha-asioista ja kaiken tämän ohella luo uraa. Isovanhemmat ovat usein mukana auttamassa perheen arjessa.

Venäläispotilaan tausta

Venäläisasiakkaalta on hyvä kysyä, mistä päin tämä on kotoisin. Venäjä on suuri maa ja erot käyttäytymisessä, lastenkasvatuksessa, kielessä ja uskonnossa voivat vaihdella. Potilaalta voi myös kysyä onko tämä kaupungista vai maaseudulta.

Kohtaamisessa huomioitavia asioita

Venäläiset asiakkaat ovat toivoneet hoitajilta kiireetöntä ja myötätuntoista kohtelua. Asiakkaat ovat myös kokeneet tietokoneiden vievän huomion henkilökunnalta. Venäläistä asiakasta on hyvä ohjeistaa ja neuvoa asianmukaisesti, koska viranomaistyö on Venäjällä erilaista kuin Suomessa. Tällöin voi olla tarpeen selvittää suomalaisia terveydenhuollon käytäntöjä esimerkiksi venäjänkielisen oppaan avulla.

Venäläispotilaan hoitotyössä huomioitavia asioita

Erilainen terveydenhuoltojärjestelmä

Venäjällä erikoislääkärin luo pääsee ilman lähetettä toisin kuin Suomessa. Julkisen sairaalan yhteydessä voi toimia maksullinen poliklinikka. Venäjällä ei myöskään ole käytössä ajanvarausjärjestelmää vaan potilaat kerääntyvät jonoon käytäville. Venäjällä lääkärin voi pyytää kotikäynnille ja ambulanssin voi kutsua muussakin kuin hätätapauksessa.

Vahva usko kansanlääkkeisiin ja erilaisiin asiantuntijoihin sairauksia hoidettaessa

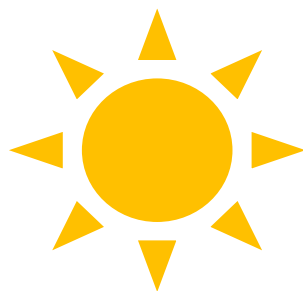
Venäläisillä on vahva usko kansanlääkkeitä kohtaan. Sairauksien hoitoon käytetään kansanlääkkeitä kuten erilaisia rohtoja sekä varsinaisia reseptilääkkeitä kuten antibiootteja. Erilaisia lääkkeitä, antibiootteja, ehkäisytabletteja ja yrttejä saa Venäjällä ostettua ilman reseptiä apteekista. Venäläiset saattavat pitää asiantuntijana sairauksia hoidettaessa esimerkiksi pappia ja astrologia tai oman tieteenalansa perustanutta tutkijaa

Hoito-ohjeiden vaillinainen noudattaminen ja epäluottamus viranomaisia kohtaan

Venäjällä vallitsee epäluottamus viranomaisia kuten lääkäreitä kohtaan ja usein potilaat haluavat toisenkin lääkärin mielipiteen. Venäjällä ei myös ole käytössä hoitotyön suosituksia tai ohjeita. Siksi suomalaisessa terveydenhuollossa annetut ohjeet voivat jäädä noudattamatta ja lääkkeitä saatetaan hakea Venäjän puolelta. Myös yhteisen kielen puute voi tuottaa ongelmia hoitajan ja potilaan yhteistyössä.

**Epäluulo on
kirves
rakkauden
puun juurella**

**Venäläinen
sananeläku**

Lopuksi

Vaikka kulttuurien kohtaamisessa on kyse erilaisuudesta, on erilaisuuden sijaan korostettava itsetietoisuutta

Itsetietoisuuteen kuuluu näkemys omasta kulttuurista ja omista arvoista sekä uskomuksista. Nämä voivat olla hoitajalla ja potilaalla täysin erilaiset

Hoitajan ollessa tietoinen omista kulttuurillisista asenteista sekä uskomuksista, avoimuus ja kunnioitus muita kulttuureja kohtaan kasvavat. Samalla hoitaja hyväksyy toisen kulttuurin erilaisuudet ja samankaltaisuudet omaan kulttuuriin nähden.

Mitä enemmän opitaan tuntemaan eri kulttuureja ja tapoja sitä enemmän opitaan joustamaan omista periaatteista

Hoitotyötä tehdessä on asetettava syrjään sellaiset arvot, uskomukset, ajatukset sekä kokemukset, jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti tai tuomitsevasti potilaan hoitoon.

Hoitaja oppii hallitsemaan reaktioitaan sitä mukaan kuin oppii ymmärtämään toisen henkilön kulttuurin uskomuksia ja käyttäytymistä sekä tunnistamaan oman käytöksen kulttuurisia taustoja

Lähteet

- Juntunen, L. 2009. Lääkkeitä saavan potilaan kohtaaminen. Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L.(toim.) 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WsoyPro.
- Abdelhamid,P.2009. Potilaan kulttuuriset taustatiedot. Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L.(toim.) 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WsoyPro.
- Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L. 2009. Keskeisiä käsitteitä. Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L.(toim.) Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: Wsoypro Oy
- Banerjee, L. 2012. Cultural diversity and cultural competence. SRNA Newsbulletin, July 1, 2012
- Halapainen, G. 2011. Venäläisenä lääkärinä Suomessa, terveyskeskuslääkäri Galina Halapainen. Terveys- ja sairauskäsitteet eri kulttuureissa – seminaari 22.11.2011 Joensuu
- Holland, K. 2010. Cultural awareness in nursing and health care.London UK: Edward Arnold.
- Jurcik, T., Chentsova-Dutton, Y., Solopieieva- Jurcikova, I. & Ryder, A. 2013. Russians in treatment: The evidence base supporting cultural adaptations. Journal of Clinical psychology 7/2013, 775- 783.
- Koehn, P. & Rosenau, J. 2002. Transnational competence in an Emergent Epoch. International Studies Perspectives 2002/3, 105- 127
- Koskinen, L. 2009a. Kulttuuri, monikulttuurisuus, monikulttuurinen hoitotyö ja maahanmuuttaja käsitteinä. Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen,A. & Koskinen,L.(toim.) 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. WSOYpro. Helsinki
- Koskinen, L. 2009c. Lääkkeitä saavan potilaan kohtaaminen. Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen,A. & Koskinen,L.(toim.) 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. WSOYpro. Helsinki
- Koskinen, L.2009b. Transnationaalinen osaaminen.Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen,A. & Koskinen,L.(toim.) 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. WSOYpro. Helsinki
- Laiti, M. 2008. Potilaana romani – kuinka huomioin kulttuurin? Suomen lääkärilehti 46/2008 vsk 63, s. 4025–4026.
- Luttinen, K., Pasma,J., Huttu,H., Lieppinen, M-L., Vihtkari,M., Pääkkönen, E-L., Lindberg,L. & Lindgren,H. 2007. Vast vastensa- opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille.
- Maiche, A-G. 2010. Muslimi potilaana. 1.painos. Helsinki: Duodecim.
- Maiche, A-G. 2013. Muslimi potilaana ja asiakkaana Suomessa.Toinen painos. Rovaniemi: Kustannus oy AM-mediactivities

Maier-Lorentz, M. 2008. Transcultural nursing: Its importance in nursing practice. Journal of cultural diversity, spring 2008, Vol. 15, No. 1

V. Korhonen & S. Puukari. 2013. Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.

Monikulttuurisuus Suomen terveydenhuollossa. 2004. Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta (ETENE) julkaisuja 11.

Novitsky, A. 2012. Venäjänkielisen asiakkaan kohtaaminen. Sosiaaliportti.

Pöllänen, P. 2013. Hoivan rajat- venäläiset maahanmuuttajanaiset ja ylijäräinen perhehoiva. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 57/2013. Helsinki: Väestöliitto

Sainola- Rodriguez, K. 2009. Transnationaalinen osaaminen- Uusi terveydenhuoltohenkilöstön osaamisvaatimus. Kuopion yliopisto, terveyshallinnon ja – talouden laitos. Väitöskirja.

Sainola- Rodriguez, K. 2011. Maahanmuuttajien ja terveydenhuoltohenkilöstön kohtaaminen tämän päivän Suomessa, TtT, osastonhoitaja Kirsti Sainola- Rodriguez. Terveys- ja sairauskäsitykset eri kulttuureissa – seminaari 22.11.2011 Joensuu

Sainola-Rodriguez, K. & Riikonen L. 2008. Meneekö viesti perille vai ei? Sairaanhoidaja-lehti 1/2008

Suokas, M. 2008. Vieraskielinen terveydenhuollon asiakkaana. Tampere: Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. Pro gradu tutkielma.

Suomen romanit. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2004:2.

Tiilikainen, M. 2011. Kulttuurisia näkökulmia sairauteen ja parantamiseen – esimerkkinä somalialaiset maahanmuuttajat, FT, tutkijatohtori, Marja Tiilikainen. Terveys- ja sairauskäsitykset eri kulttuureissa – seminaari 22.11.2011 Joensuu V. Korhonen & S. Puukari. 2013.

Valtanen, R. 2010. Kulttuuritutkimuksen hyödyntäminen verkkosivuston suunnittelussa. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos. Pro gradu tutkielma.

Viljanen, A-M., Hagert, T. & Blomerus, S. 2010. Tasa- arvon harha: romanit suomalaisessa terveydenhuollossa. Teoksessa Pakaslahti, A. & Huttunen, M. (toim.) 2010. Kulttuurit ja lääketiede. Porvoo: Kustannus oy Duodecim

Väestöliitto. 2013. Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri.

Åkerlund, T. 2011. Romanit ja terveyspalvelut. Suomen ensihoidon erikoislehti Systole 2010/6.

Wehbe- Alamah, H. 2006. Generic care of Lebanese muslim women. Teoksessa Leininger, M.M. & McFarland, M.R. 2006. Culture care diversity and universality- A worldwide nursing theory. Lontoo: Jones and Barlett Publishers

Wenger, A. F. 2006. Culture care and health of Russian and Vietnamese refugee communities in the United States. Teoksessa Leininger, M.M. & McFarland, M.R. 2006. Culture care diversity and universality- A worldwide nursing theory. Lontoo: Jones and Barlett Publishers

Muut lähteet

Abdelhamid, P. 2009. Potilaan kulttuuriset taustatiedot. Teoksessa Abdelhamid, P., Juntunen, A. & Koskinen, L. (toim.) 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WsoyPro oy

Airola, E. 2013. Kun kulttuurit kohtaavat- Terveyspalvelujen monikulttuurisuus ja laatu terveydenhuoltohenkilöstön ja maahanmuuttajien kokemana. Tampere: Tampereen yliopisto, terveystieteisen yksikkö . Pro gradu- tutkielma.

Alexander, J.E., Beagle, J.C., Butler, P., Dougherty, D.A., Andrews, R., Solotkin, K.C. & Velotta, C. 1994. Madeleine Leininger: Kulttuurilähtöisen hoidon teoria. Teoksessa Ann Marriner- Tomey (toim.) Hoitotyön teoreetikot ja heidän työnsä. Helsinki: Sairaanhoidtajien koulutussäätiö

Banerjee, L. 2012. Cultural diversity and cultural competence. SRNA Newsbulletin, July 1, 2012.

Hassinen-Ali-Azzani, T. 2002. Terveys ja lapset ovat Jumalan lahjoja – etnografia somalialaisten terveystieteistä ja perhe-elämän hoitokäytännöistä suomalaiseseen kulttuuriin siirtymävaiheessa. Kuopio: Kuopion yliopisto, hoitotieteen laitos. Väitöskirja

Hofstede, G., Hofstede, G-J. & Minkov, M. 2010. Cultures and organisations. Software of the mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival. USA: McGraw Hill books

Holland, K. 2010. Cultural awareness in nursing and health care. London UK: Edward Arnold.

Huovila, T. 2006. ”look”- visuaalista viestisi. Helsinki: Inforviestintä oy

Jokinen, T. 2010. Tuotekehitys.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992.

Leininger, M.M. 2006. Selected culture care findings of diverse cultures using culture care theory and ethnomethods. Teoksessa Leininger, M.M. & McFarland, M.R. 2006. Culture care diversity and universality- A worldwide nursing theory. Lontoo: Jones and Barlett Publishers

Liukkonen, L. 2013. Venäläiset tulevat! Mitä me heistä luulemme ja tiedämme. Helsinki: Siltala

Oroza, V. 2005. Yleislääkäri kohtaa maahanmuuttajan. Teoksessa Pakaslahti, A. & Huttunen, M. (toim.) 2010. Kulttuurit ja lääketiede. Porvoo: Kustannus oy Duodecim

Pöllänen, P. 2013. Hoivan rajat- venäläiset maahanmuuttajanaiset ja ylitajainen perhehoiva. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 57/2013. Helsinki: Väestöliitto

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi

YK. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948 (UN, Universal Declaration of Human Rights)

Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike. 2012. Helsinki: Tilastokeskus

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. 2012. Vuosikatsaus 2012. Helsinki: Tilastokeskus

Valokuvat: Karoliina Reijonen

Kannen kuva: Simo Suomalainen

Opas toteutettiin opinnäytetyönä Lahden ammattikorkeakoulussa vuonna 2014.

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences